

**KOREYS VA O'ZBEK TILIDAGI HURMAT KATEGORIYASINING
LEKSIK XUSUSIYATLARI**

Lee Je Won

O'zbekiston Davlat jahon tillari
universiteti koreys tili o'qituvchisi

ANNOTATSIYA Ushbu ilmiy maqolada koreys tilidagi hurmat kategoriyasi hususiyatlari ochib berilgan. Koreys tilidagi hurmat qo'shimchalar so'z turkumlariga qarab ajratilgan bo'lib misollar bilan keltirilgan. Yosh jihatdan mansabidan mavqeyidan kelib chiqib ishlatiladigan hurmat qo'shimchalari jadval asosida berilgan hamda o'zbek tili bilan tahli qilingan

Kalit so'zlar nutqiy etiket, xarakter, muloqot, morfologik struktura, emotsiya, kategoriya

Koreys tilida yuqori va quyi hurmatni bildiruvchi maxsus so'zlar ishlatidi. Bu 종장어 va 경어 deb nomlanadi. Ammo hamma so'zlar ham o'zining hurmat shaklida hurmat kategoriyasini tashovchi qo'shimchalarini qo'shganda, to'g'ri ma'no kelib chiqmaydi. Bu kabi so'zlarning maxsus qatori bo'lib, bu so'zlarni yoddan bilish lozim bo'ladi. Quyidagi jadvalga e'tibor beradigan bo'lsak, unda ba'zi bir fe'l va so'zlarning hurmat shaklini ko'rishimiz mumkin. Bu yuqorida aytilganidek 종장어 va 경어 deb atalib, ular ham bir vaqning o'zida hurmat shaklini yasovchi qo'shimchalardan yasaladi. Ammo ularning o'zagi o'zgarish holatini ham ko'rishimiz mumkin.

Koreyaliklarga xos vazminlik va bosiqlik milliy xarakterning eng muhim belgisi hisoblanadi va uni biz o'zbeklar tomonidan to'g'ri anglashinuvi millatlararo muloqotni muvaffaqiyatli yo'lga qo'yishda, o'zaro izzat-ikrom ko'rsatishda va koreys tilini o'rganishda juda muhimdir. Har qanday holatda tanish va notanish kishilar bilan uchrashganlarida yoki xayrlashganlarida koreys xalqi yengilgina bosh egib ta'zim qilib qo'yadilar. Bunday ta'zimda yoqtirgan yoki yoqtirmagan kishiga nisbatan ham xushmuomalalik bilan izzat-ikrom ko'rsatish ifodalanadi. Koreycha kinofilmlarini ko'rganimizda hatto sevishganlar ham bir-birlarini quchib, ehtirosiga

berilganlarini, yoki hammaning oldida og'iz-burun o'pishganlarini ko'rmaymiz. Koreyada yigitlar o'zi yoqtirgan qizga ehtirosli muhabbat izhor qilish o'rniga uni yelkasiga opichlab, uyigacha olib borib qo'yadi. Ma'lumki, biror kishining boshqa kishini yaqindan bilishi, tanishligi muloqotning asosiy tarkibiy qismini tashkil qiladi. Ijtimoy psixologiyada bilish atamasi obyektning nafaqat jismoniy xarakteristikasini balki xulq-atvor, dunyoqarash, qobiliyat, emotsiyalari nuqtayi nazaridan ham bilishni nazarda tutadi. Muloqot jarayonida odamlar nafaqat bir-birlarini bilib olishadi, balki bir-birlari o'rtasidagi munosabat keyinchalik qanday bo'lishini ham bilib, belgilab oladilar. Bunday munosabatlar erkin, soxtalikdan holi bo'lishi uchun muloqot vaziyatidagi suhbatdosh xatti-harakatlarini to'g'ri tushunish ham muhimdir. Koreys tilida emotivlik fe'lning morfologik strukturasi fe'l negizidan oldin yoki keyin keluvchi, nisbatni, gonorativni(murojaatning xushmuomalalik formasi), zamonni, modallikni, turni, sababni ifodalaydigan ko'plab (doimiy yoki flektiv) grammatik kategoriyalarga kiruvchi qo'shimchalar orqali ifodalanadi. Koreys tiliga xos xushmuomalalikni, mehr muhabbatni, hurmat-ehtiromni ifodalovchi so'zlarning strukturasi va badiiy matnda, tilda qo'llanilishi masalasi koreys xalqining o'zlari uchun ham, bu tilni o'rganayotganlar uchun ham muhim ahamiyatga ega. Koreys tili darslik va qo'llanmalarida shu sababli bu masalani yoritishga katta-katta qismlar ajratiladi.

Koreys tili emotiv leksikani qo'llanilish jihatidan qat'iy irearxik qoidalarga rioya qilishni talab qiladi. Nutq uslubi asosi murojaatdagi xushmuomalalik shakllari asosida farqlanadi va bu sistema turli-tumanligi va murakkabligi bilan xarakterlanadi. Nutq etiketi (xushmuomalalik) dunyodagi birorta tilda koreys tilidagidek aniq va puxta shakllantirilmagan. Masalan, o'zbeklarda o'zidan kattalarga «siz» deya murojaat qilishning yagona belgisi mavjud bo'lsa, koreys tilida xushmuomalalik barcha so'z turkumlariga xos belgilar bilan ajralib turadi. Bunday xususiyatni yana yapon tilidagina ham kuzatish mumkin. Tabiiyki tilning bunday xususiyati sevgi emotivlarida ham o'z aksini topmay qolmaydi.

3-jadval

So‘z turkumi 품사	Umimiy so‘zlar 예사말	Hurmat 중칭어	Kamtar 경어
Ot 명사	말 나이 밥 병 집	말씀 연세 진지 병화 댁	
Olmosh 대명사	이사람 그사람 저사람 나 네	이사람 그사람 저사람 나 네	저 저희
Fe‘l 동사	주다 묻다 보다 자다 먹다 있다	드리다 여쭙다 봬다 주무시다 잡수시다 계시다	
Qo‘shimcha 조사	-이/가 -에게	-께서 -께	

So‘zlovchining tinglovchini o‘zidan kichik yoki kattaligiga qarab muomala qilishi hurmat kategoriyasi deyiladi. So‘zlovchi suhbatdoshning yoshi, mavqeyi va o‘zaro munosabatlariga ko‘ra muloqot qilganda, har gap (kesim,)ning oxirida tugallovchi hurmat shakli qo‘shimchasi qo‘yilishi kerak. Ya’ni muloqot olib borayotgan kishning yoshiga qarab unga hurmat so‘zlarni ishlatish lozim. Buni quyidagi jadvalda ko‘rib chiqamiz:

4-jadval

Til uslubi 담화계층 Tugallovchilar 종결어미	Darak gap 평서문	So‘roq 의문문	Buyruq gap 명령문	Taklif gap 청유문	His- hayajon gap 감탄문
---	---------------------	---------------	-------------------	----------------------	----------------------------

Rasmiy hurmat uslub 격식체	Ehtirom va rasmiy 높임말	-습니다/ -버니다 /합니다	-습니까/ 버니까/ 합니까	-(으)십시오/ 보십시오	-버시다/ 합시다	
	Betaraf 예사말	-네	-나, 는가	-게	-세	-구니
	Oddiy shakl 낮춤말	는다, 다	-니, (하)느, 하나, - 지	-아라/어라	-자구먼	
Norasmiy 비격식체	Ehtirom 높임말	-아(어/여)요				
	Oddiy shakl 낮춤말	-아(어/여)요				

Yuqorida ko'rib o'tgan jadvaldagi so'zlar asosida gaplar tuzamiz va ularni tahlil qilamiz.

Misol:

A. 아버지는 지금 회사에서 회의를 하고 계십니다.

Dadam hozir firmada majlis o'tkazyaptilar.

B. 할아버지의 가방이 저 방에 있으십니다.

Buvaming sumkasi anavi xonada(lar)

Ushbu jadvalda berilgan qo'shimchalarni misollarda ko'rib o'tadigan bo'lsak, har bir darak gap, so'roq gapda hurmat kategoriyasining shakli o'zgarib boraveradi.

Misol:

A. 아버지는 지금 회사에서 회의를 하고 계십니다.

Dadam hozir firmada majlis o'tkazyaptilar.

Ushbu misolda dadasining majlis o'tkazayotgani haqida ma'lumot beryapti.

B. 아버지는 지금 회사에서 회의를 하고 계십니까?

Dadam hozir firmada majlis qilyaptilarmi?

Yuqoridagi misolda so‘roq gap shaklini ko‘rishimiz mumkin, ya’ni bunda so‘roq ohangi bilan aytilgan, so‘ralgan ma’lumotni ko‘ramiz.

김 대리, 지금 회사에서 회의를 하십시오.

Ishchi Kim, hozir firmada majlis o‘tkazing.

Bu gap buyruq gap bo‘lib buyurish ohangi bilan aytiladi. Koreys tilida buyruq shaklini yasash uchun –십시오vam –세요 va og‘zaki nutqda fe’lning infinitiv shakli hamda –라 qo‘shimchasi qo‘shiladi. O‘zbek tilida esa, -sin, -gin va fe’lning infinitiv shaklida yasaladi.

철수, 지금 회사에서 회의를 합시다.

Chol Su, hozir firmada majlis qilaylik.

Bu koreys tilida taklif gapga teng kelib, –하십시오 va og‘zaki nutqda –자 qo‘shimchalarini qo‘shish orqali yasaladi. O‘zbek tilida –y/ay qo‘shimchalari orqali yasaladi.

철수는 지금 회사에서 회의를 하고 있습니다!

Chol Su hozir firmada majlis qilmoqda!

Bu koreys tilida 감탄문 deb ataladi va kuchli hayajon bilan aytiladi. O‘zbek tilida ham xuddi shunday.

Koreys xalqi asrlar mobaynida o‘ziga xos urf-odat va marosimlarni o‘tkazib keladi. Bu mamlakat azal-azaldan muloqot xulqi, kattalarni hurmat qilish kabi oliyjanob tuyg‘ulari bilan tarbiyalangan xalq hisoblanadi.

Muloqot xulqi muammosini milliy xarakter, millatning o‘ziga xos urd-odatlari, qadriyat va an‘nalarini hisobga olmasdan turib o‘rganish mutlaqo mumkin emas. Chunki muloqot xulqi millat xarakterining uzviy bir qismi bo‘lib, ular bir-biri bilan chambarchas bog‘liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. Kim Mun Uk, A. Ismaillov va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent. ToshDSHI. 2007.
2. Mazur Yu.N. Nikoliskiy L.B. Bolshoy Russko-koreyskiy slovapi. 4-e izdanie, ispravlennoe. Moskva. "Jivoy yazik". 2004.
3. Shoabdurahmonov Sh. va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. –Toshkent, O'qituvchi. 1980.
4. Choy Yun Xi. Problemi sopostavleniya vnutrenney formi frazeologizmov // Yazik soznaniye kommunikatsiya. Vipusk 16. Moskva> Maks Press. 2001.
5. Choy Yun Xi. Frazeologicheskiy obraz v konnotativnom aspekte// Yazik soznanie kommunikatsiya. Vikusk 17. MOskva. Maks Press. 2001.